

6. ОСВІТЯНСЬКІ ПРОБЛЕМИ ВИЩОЇ ШКОЛИ

УДК 159.937.1

*Ст. викл. Н.А. Гук, канд. екон. наук – Дрогобицький ДПУ
ім. Івана Франка*

ОСВІТА ЯК НЕОБХІДНИЙ СКЛАДНИК ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАЙНЯТОСТІ НАСЕЛЕННЯ В УМОВАХ ПОБУДОВИ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА

Проаналізовано проблему перетворення системи вищої освіти на необхідний складник забезпечення потреб суспільства в працівниках відповідно до вимог часу. Виявлено, що постійна й безперервна технологічна революція передбачає перманентне оновлення інтелектуального капіталу через самоосвіту, професійну перепідготовку, подеколи – кардинальну зміну профілю роботи, професійної належності тощо. Доведено необхідність вчасного заповнення теоретичних прогалин стосовно дослідження впливу освіти на проблеми забезпечення зайнятості населення в умовах швидких інформаційних змін.

Ключові слова: освіта, моральне старіння професійних знань, освітня інноватика.

Постановка проблеми. У нових умовах господарювання за відсутності професійно підготовлених фахівців, здатних працювати за новими технологіями, особливої актуальності набуло питання щодо необхідності трансформації системи освіти. Осброєння фахівців новими знаннями, що відповідають вимогам сучасного господарювання, є не тільки вимогою науково-технічного прогресу, але й умовою зрушення продуктивних сил у напрямку розвитку з позицій регресу та стагнації [6]. Все це доводить думку про те, що в сучасному глобалізованому світі провідним трендом інформаційного розвитку є цінність вищої освіти як самостійного феномену, що має соціокультурну, особистісну привабливість та престижність. Саме об'єктивність цих процесів і визначила потребу теоретичного осмислення даної проблеми.

Аналіз останніх досліджень та публікацій, в яких започатковано вирішення цієї проблеми і на, які опирається автор. Витоки наукових досліджень [2; 5; 8] доводять слушність думки про те, що інтелектуальне розширення, яке досягло безпрецедентних масштабів, поступово веде до посилення освітньої поляризації, стає основним предметом соціально-трудових відносин в умовах побудови інформаційного суспільства. Зрозуміло, що такі акценти становлять міцну підвалину для розкриття внутрішньої логіки цих процесів і істотним чином розширюють методологічні ресурси наукового осмислення не лише системних трансформацій освітнього процесу у вимірі інформаційного суспільства, але й розвитку нових форм зайнятості поступово відтісняючи на узбіччя сучасної історії застарілі форми праці.

Невирішена раніше частина проблеми. Позначені часом нерозуміння усієї складності проблеми підсилюються визначенням основних суперечностей сучасної вищої освіти. Це надзвичайно актуалізує проблемне поле дослідження, породжуючи цим самим нові вимоги населення до змісту й характе-

ру праці як фактора трансформації зайнятості. Під тиском об'єктивних потреб дедалі множитьсся дискурс економічної науки, одначе й донині все ще немає конче потрібних ґрунтовних досліджень з аналізу цієї проблеми. Усе це й зумовлює потребу теоретичного вивчення впливу ціннісних факторів на характер трансформації зайнятості населення в умовах побудови інформаційного суспільства.

Мета дослідження. У зв'язку з цим постає найактуальніше **завдання** – оцінити стан розробленості виявленої проблеми, окреслити коло напрямів наукових досліджень, які є істотно значущими для її вирішення. Це, насамперед, визначення основних суперечностей сучасної вищої освіти: між масовістю вищої освіти та її індивідуалізацією, та між необхідністю ранньої спеціалізації як засобу реалізації економічного інтересу споживача освітніх послуг і потреби змінювати професію впродовж життя.

Виклад основного матеріалу. Спираючись на наукові здобутки та віддаючи належне фундаментальним працям з окресленої проблеми, цілком справедливо зауважимо, що йдеться про зміну традиційних підходів до навчання в новітній системі цивілізаційних координат третього тисячоліття, яка актуалізуватиме перед зайнятим населенням досить гострі проблеми щодо спроможності працювати в нових умовах. Мова йде про вивчення та запровадження через реформи саме сучасного досвіду, тенденцій розвитку інформаційного суспільства. При цьому визначаються нові пріоритети зайнятості, створюється підґрунтя для апробації та тиражування ефективних стратегій реформування освіти для забезпечення потреб суспільства в працівниках і консолідації для розширення діапазону нових професій. Найбільш очевидним результатом таких тенденцій є стрімкий розвиток нового освітнього сектору, що функціонує паралельно з традиційною національною, часто безоплатною державною вищою освітою.

Сьогодні університет переходить від рівня підготовки фахівця під абстрактний "заказ" за традиційною для попереднього суспільства схемою до креативного формування самого попиту на фахівця із випередженням бази знань і вмінь випускника на рівні спроможності не тільки знайти себе в сучасних інноваціях, а і в готовності шляхом самоосвіти швидко змінюватись відповідно до них. На це активно впливає розбудова інформаційної економіки, швидка зміна структури галузей та, відповідно, попит на робітничу силу, зміна вимог до її конкурентоспроможності [1]. Надзвичайно актуалізують проблемне поле економічної науки питання стосовно неготовності випускників університетів до конкуренції на ринку праці, успішної реалізації себе на "ринку життя", залучення нових можливостей для власної самореалізації. Саме тому в межах цієї публікації зупинимось глибше на проблемах освітньо-професійної орієнтації населення в умовах трансформації зайнятості, які дедалі більше ініціюють зростання дослідницького інтересу в цьому напрямку багатьох вітчизняних науковців.

Дослідницька увага сьогодні прикута до виявлення причин несприятливих умов щодо інвестування в освіту в Україні. Розширення спектра цієї проблеми справедливо змушує звернути увагу і на ту обставину, що у нас не

узгоджується розвиток освітніх послуг з реальним попитом на ринку праці, залишаються не до кінця вирішеними проблеми працевлаштування випускників навчальних закладів, це веде до того, що десятки тисяч молодих українських фахівців з вищою освітою кожен рік мігрують за межі держави у пошуках більш високооплачуваної роботи. Й надалі дискутується думка про те, що навчальні заклади продовжують планувати прийом, відштовхуючись від досягнутого обсягу підготовки, а не від врахування потреб ринку праці, що призводить до підготовки фахівців за окремими категоріями, які приречені на безробіття або перекваліфікацію. Причина недолугості розвитку таїться у відсутності прогнозів зайнятості в регіонах, недосконалості планування робочих місць та обмежених можливості професійного розвитку персоналу на підприємствах.

Цілком логічно постає запитання: "Чи виважені обсяги державного замовлення з погляду потреб певних галузей і наскільки повно вони відповідають потребам особистості?". Методологічно правильна відповідь полягає в тому, щоб знайти синтетичну опосередковуючу ланку, яка сполучатиме протилежні моменти. Однак, в цьому разі обґрунтована і прорахована інформація з даного питання відсутня. Все ще дається взнаки певна невизначеність, щодо державного замовлення, яке й надалі традиційно формується за заявками вищого навчального закладу, виходячи з їхнього здебільшого суб'єктивного бачення регіональних потреб, а часто і з міркувань забезпечення престижності вищих навчальних закладів, прибутків від навчання за кошти фізичних та юридичних осіб тощо. Хоча варто зазначити, що впродовж останніх трьох років проектні пропозиції подаються МОН за погодження органів місцевої влади. Такі кроки ще не позбавлені формальності. Підтвердженням цьому є серйозні прорахунки в обсягах підготовки юристів та економістів, що засвідчує подрібненість сучасних концептуальних побудов в економічній науці.

Очевидним залишається той факт, що інформатизація змінює і наукові альтернативи, поступово вносячи ясність в розуміння фундаментальних засад розвитку освіти. Якщо XX ст. було століттям аналізу і пройшло під знаком спеціалізації, народження нових професій на стиках наук і сфер діяльності, то XXI ст. обіцяє бути століттям синтезу, узагальнювальних багатодисциплінарних підходів, століттям не "вузьких" професіоналів, а фахівців "з вирішення проблем". Цим самим, закладаючи нові наукові підвалини та додаючи якісно нового імпульсу спробам детального критичного перегляду традиційних підходів до вирішення окресленої в дослідженні проблеми.

Перебіг дискусій з цього приводу показав, що навчальні заклади мають переглянути програми підготовки фахівців з огляду на потреби роботодавців та ринку праці. Поки що заклади освіти переважно дають набір теоретичних знань і мінімальний комплект практичних умінь, які не дають змоги випускнику одразу приступити до роботи. Масив проблем свідчить про потенційні труднощі та унеможливорює рух на випередження. Раціональним зерном у виправленні ситуації повинна стати поглиблена інтеграція вищих професійних навчальних закладів з виробництвом, поєднуючи навчальну діяльність з науковою та розширюючи наукові розробки, що здійснюються у

ВНЗ. Ця позиція кореспондується з відповідними аргументами і охоплює всі аспекти проблеми. Поряд із набуттям студентами професійних знань та вмінь постає завдання цілеспрямованої підготовки фахівця до практичної роботи після закінчення навчального закладу й формування обов'язкових для сучасного виробництва компетентностей: уміння працювати на комп'ютері, знання однієї або двох іноземних мов, опанування основ маркетингу, психологічних і конфліктологічних методик, менеджерських навичок [7, с. 45].

Усе це потребує докорінного реформування освітнього процесу, що динамічно розвивається, розширення цілей, конкретизації та зміни пріоритетів. Динаміка процесу свідчить про зміну його суто індустріальної орієнтації, спрямованої на підвищення регіональної конкурентоспроможності європейської вищої освіти, на постіндустріальну орієнтацію у світовому освітньому просторі. Як наслідок – рівень знань, а не власність, стає визначальним фактором соціальної диференціації, а вищий навчальний заклад, зокрема університет, стає центром виробництва, перероблення і нагромадження знань, ядром соціальної організації, головним соціальним інститутом [10, с. 11]. Бережливе ставлення до талантів і поширення освітніх та інтелектуальних інститутів стане головною турботою постіндустріального суспільства для якого буде характерною поява нової еліти, яка буде ґрунтуватись на кваліфікації, що одержана індивідами завдяки освіті, а не на володінні власністю, що уся падає або одержується за рахунок підприємницьких здібностей.

З урахуванням глобальних трансформацій і, зокрема, поступового утвердження нових соціальних реалій інформаційного суспільства з'являються додаткові стимули в зверненні молоді до послуг освітньої сфери. При цьому, виконуючи ключове завдання щодо соціалізації молоді, освіта як соціальний інститут дає змогу адаптуватися до нових умов представникам й інших вікових груп, розширюючи свої можливості у формуванні соціально-статусної структури суспільства [9].

Доцільним на сучасному етапі розвитку буде застосування компетентнісного підходу, який передбачає готовність працівника успішно виконувати професійні дії за межами стандартної ситуації, він належить до понятійного поля "знаю як", а не в загальноприйнятому варіанті "знаю, що", і має на меті забезпечити потреби суспільства в самостійних, творчих і відповідальних кадрах, здатних вирішувати соціально-економічні проблеми. Панівним способом успішної реалізації таких змін має слугувати визнання рівня компетентності фахівця не тільки державними органами, а, як свідчить досвід багатьох зарубіжних країн, на рівні неурядових інституцій, що зацікавлені в якісній підготовці професійних кадрів. Такий підхід до їх підготовки має передбачати формування змісту освіти з урахуванням результату, його інтегративний характер. Головним пріоритетом вважається наявність певних знань, можливість використання досвіду і генерації нового інтелектуально-практичного продукту.

Науковий пошук дає змогу довести, що із зростанням темпів освоєння знань буде збільшуватися час, необхідний для навчання, межі між професійною діяльністю і навчанням будуть стиратися : навчання стане частиною

роботи, а професійна діяльність – частиною навчання. І освіта, займаючи більшу частину життя людини, перетвориться на майже безперервний процес, надаючи цим самим можливість людям, що мають певний освітній рівень та професійну кваліфікацію, опановувати нові знання, вміння та навички, зумовлені динамічними потребами ринку праці. Трансформація системи освіти загалом спричинить адекватні перетворення у всіх спеціалізованих галузях діяльності, включаючи напрями підготовки і перепідготовки кадрів, поступово стаючи черговою сходинкою до свідомого пом'якшення різких змін рівня безробіття через збільшення державного замовлення на підготовку спеціалістів, зокрема для пріоритетних галузей виробництва.

З процесом розвитку інформаційного суспільства пов'язана зміна основної освітньої мети, яка сьогодні полягає не так в знаннєвій підготовці, як у забезпеченні умов для самовизначення та самореалізації особистості як умови подальшої ефективної участі фахівця у функціонуванні ринку праці та суспільному житті загалом [4, с. 6]. У зв'язку з цим інформаційна парадигма виступає надійним методологічним ключем у виробленні чіткої стратегії реформ, визначенні пріоритетів за умови збереження основних елементів базової освіти, які допомагають більш правильно будувати життя, використовуючи для цього знання, досвід і розвиток культури кожної людини. Цікавою є й та обставина, що в українському суспільстві спостерігається стрімке збільшення попиту на формальну освіту не заради її цінності, а для здобуття переваг зайнятості: престижної посади чи високооплачуваної роботи. Широту теоретичного усвідомлення цих процесів можна пояснити зміною акцентів щодо збільшення потреби у здобутті вищої освіти через зміну вимог до претендентів на ринку праці. Досить знаковим у зв'язку з цим є той факт, що затребуваними стають фахівці з вищою освітою.

Отже, швидка зміна ідей, техніко-технологічних характеристик виробництва та його структури, скорочення терміну дії знань, умінь і навичок зумовлюють відповідні зрушення в параметрах соціальної динаміки, не даючи змоги індивідам посісти стаке місце на ринку праці та в соціальній структурі суспільства. Набуті освітньо-професійні ресурси радше являють собою важливу передумову для постійного освоєння нових можливостей як у власне професійній площині, так і в інших похідних площинах соціальної стратифікації. Поступова девальвація первинно набутої освіти, динамічність професійних вимог зумовлюють певну хиткість соціально-економічного становища представників "нового середнього класу" порівняно зі "старими середніми", положення яких підкріплюється власністю. Плинність складу окремих верств населення в межах "нового середнього класу" пов'язана з постійною потребою підтверджувати свою компетентність, здібності, затребуваність, професіоналізм, відповідати все новим вимогам, постійно самовдосконалюватися, подеколи навіть кардинально змінюючи профіль роботи, професію тощо [3].

Перспективи подальших наукових розвідок. Резюмуючи вище викладене зазначимо, що новий імпульс у зміні теоретичних основ у межах домінуючої нині системи освіти досить виразно вимальовує перспективи розвит-

ку освітньої інноватики, розвиток якої набуває особливого значення в умовах, коли під впливом науково-технічного прогресу прискорюється моральне старіння професійних знань, умінь, навичок, виникають нові професії і спеціальності. З усією впевненістю можна стверджувати, що здобуті знання поступово інтерпретуються в контексті нового їх розуміння.

Література

1. **Жук М.В.** Сучасна українська освіта за умов конкуренції інформаційних потоків / М.В. Жук. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.dlab.kiev.ua> / ITEA2006/paper/Zhuk.doc (30 жовтня 2006).
2. **Клепко С.Ф.** Інтегративна освіта і поліморфізм знання. – Київ-Полтава-Харків : Вид-во ПОІПОП, 1998. – 360 с.
3. **Курило І.** Освітньо-професійні ресурси як чинник соціальної диференціації населення / І. Курило. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.soskin.info/ea.php?pokazold=20050116&n=1-2&y=2005>.
4. **Пашенко О.В.** Економічні основи модернізації вищої освіти в умовах становлення економіки знань : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.00.01 / О.В. Пашенко. – Харків, 2010. – 15 с.
5. **Романенко М.І.** Освітня парадигма: генезис ідей та систем. – Дніпропетровськ : Вид-во "Промінь", 2000. – 160 с.
6. **Семикіна М.В.** Інноваційна праця в конкурентному середовищі: загальна методологія, мотиваційні основи регулювання / М.В. Семикіна, Л.А. Коваль. – Кіровоград : Вид-во "Степ", 2002. – 212 с.
7. **Смирнов С.** Болонский процесс: перспективы развития в России / С. Смирнов // Высшее образование в России. – 2004. – № 1. – С. 43-51.
8. **Чернов А.А.** Становление глобального информационного общества: проблемы и перспективы. – М. : Изд-во "Дашков и К", 2003. – 232 с.
9. **Яковенко А.В.** Особливості освітніх мотивацій студентської молоді в умовах трансформації українського суспільства : дис. ... канд. соціол. наук: спец. 22.00.04 / А.В. Яковенко; Харківський національний ун-т ім. В.Н. Каразіна. – Харків, 2003. – 195 с.
10. **Ямненко Г.С.** Освітній компонент інформаційного суспільства / Г.С. Ямненко // Науково-практичний інформаційний журнал : наук.-техн. інформ. – 2006. – № 4 (30). – С. 10-13.

Гук Н.А. Образование как необходимая составляющая обеспечения занятости населения в условиях построения информационного общества

Проанализирована проблема превращения системы высшего образования на необходимую составляющую обеспечения потребностей общества в работниках в соответствии с требованиями времени. Обнаружено, что постоянная и непрерывная технологическая революция предусматривает перманентное обновление интеллектуального капитала через самообразование, профессиональную переподготовку, иногда – кардинальное изменение профиля работы, профессиональной принадлежности, и тому подобное. Доказана необходимость своевременного заполнения теоретических пробелов относительно исследования влияния образования на проблемы обеспечения занятости населения в условиях быстрых информационных изменений.

Ключевые слова: образование, моральное старение профессиональных знаний, образовательная инноватика

Huk N.A. Education as an essential part of providing employment under conditions of information society development

This article deals with the problem of higher education system reformation into an essential part of providing society with employees in accordance with time requirements. It turned out that constant and continuous technological revolution suggests permanent renewal of intellectual capital through self-education, professional refresher course, sometimes-cardinal change of work type, professional characteristic etc. Timely bridging theoretical

gaps concerning investigation of the influence of education on problems of providing employment under conditions of fast information changes is proved to be essential.

Keywords: individualized education, moral aging of professional knowledge, educational innovation.

УДК 336.113:330.34:338.24

Доц. Б.А. Карпінський, канд. екон. наук;
студ. Ю.І. Стеблецька – Львівська ДФА

ФОРМУВАННЯ І РОЗВИТОК ЛІДЕРСЬКИХ ОСНОВ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНИХ ФІНАНСОВИХ ВИКЛИКІВ

Розглянуто формування лідерських основ у фінансовому сегменті, виділено роль лідера в умовах глобальних фінансових викликів та проаналізовано пастки, що знижують ефективність лідера. Запропоновано та реалізовано анкетний підхід для оцінювання змін щодо лідера в освітньому сегменті.

Ключові слова: лідер, глобальні фінансові виклики, ефективність, оцінювання, лідерство, фінансова організація, формування, розвиток.

Постановка проблеми. У фінансовому сегменті економіки нині функціонує низка організацій та установ, які мають різні розміри щодо чисельності працівників, обсягів фінансових ресурсів, але чи всі вони є прибутковими та мають перспективність для свого подальшого розвитку? Найбільш доцільна відповідь – ні. Тоді як одні з них досягають успіху (нарошують власні виробничі потужності), інтегрують, виходячи на світовий ринок, чи активно розширюють сферу діяльності, незважаючи на глобальні фінансові виклики, цим самим збільшуючи свій капітал, – інші перебувають у занепаді чи ще гірше: на грані банкрутства. Однією з базових причин виникнення подібних ситуацій, на нашу думку, є недостатня кількість лідерів (їхня критична маса) у таких організаціях або ж повна їх відсутність. Прийнято, що навіть найкраща стратегія може залишитися нереалізованою, якщо в організації немає основи з лідерів, що володіють необхідними якостями і оптимально розосереджені на всіх управлінських рівнях організаційної структури, забезпечуючи тим її ефективне функціонування за впливу глобальних фінансових викликів.

Термін "лідер", згідно з Оксфордським словником англійської мови, виникло в XIII ст. і походить від англійського слова *leader*, що у перекладі – вести, керувати.

Лідер – особистість, яка користується беззастережним авторитетом і повагою завдяки своїм особистим значним людським, інтелектуальним або фаховим якостям.

Лідерство – форма діяльності, що виявляється у взаєминах між лідером і тими, хто підтримує його та йде за ним, в особливих рисах характеру лідера й реакції інших людей. Загальна ознака лідерства – вплив одного або кількох людей на переважну більшість інших.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Тематика лідерства достатньо опрацьована науковцями, однак треба зазначити, що досконаліше її розробили зарубіжні фахівці, зокрема: Р. Танненбаум, І. Вешлер, Ф. Масарик, П. Друкер, Ф. Фідлер, В. Врум, Ф. Йеттон, М. Мескон, П. Херсі, К. Бланшард. Вони розробили моделі та висунули теорії, які отримали світове виз-